МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
„ДОНБАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ”

ШТИКА Юрій Михайлович

УДК 378.147:[378.046-021.64:33-051]:005.336.2-028.45(043.3)

РОЗВИТОК АНАЛІТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ З ЕКОНОМІКИ НА ЗАСАДАХ ПРАКСЕОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Слов’янськ – 2020

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Роботу виконано в Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Кудріна Ольга Юріївна,
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, завідувач кафедри бізнес-економіки та адміністрування.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Набока Ольга Георгіївна,
Державний вищий навчальний заклад „Донбаський державний педагогічний університет" (м. Слов'янськ), перший проректор з науково-педагогічної роботи;

доктор педагогічних наук, доцент
Лебедик Леся Вікторівна,
Вищий навчальний заклад Укоопспілки „Полтавський університет економіки і торгівлі", доцент кафедри педагогіки та суспільних наук.

Захист відбудеться 19 березня 2020 р. о 12.30 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 12.112.01 у Державному вищому навчальному закладі „Донбаський державний педагогічний університет" за адресою: 84116, Донецька область, м. Слов'янськ, вул. Г. Батюка, 19, ауд. 201.

Із дисертацією можна ознайомитися на сайті http://www.slavdpu.dn.ua/index.php/nauk/vch-rada-soc-pedagog/povidomlenya-spec-vchena-rada та в бібліотеці Державного вищого навчального закладу „Донбаський державний педагогічний університет" за адресою: 84116, Донецька область, м. Слов'янськ, вул. Г. Батюка, 19.

Автореферат розіслано 17 лютого 2020 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради **С.М. Курінна**

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Нині економіка України потребує фахівців, здатних працювати активно, зацікавлено, з високою професійною майстерністю та новаторським підходом. Тому надважливим для галузі економічної освіти є якісна професійна підготовка фахівця, починаючи з освітнього рівня „бакалавр”. Бакалавр з економіки – це фахівець, який володіє сучасним економічним мисленням, теоретичними знаннями і практичними навичками, необхідними для розв’язання завдань економічної галузі, здатний розв’язувати складні спеціалізовані завдання, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов і передбачають застосування теорій та методів економічної науки для свого розв’язування. При цьому постійна динаміка змін у політиці й соціально-економічній сфері, безпекові виклики, що стоять сьогодні перед українською державою, потребують від бакалаврів з економіки насамперед навичок аналітичної діяльності.

Аналітична діяльність у майбутньому значною мірою пов’язана з якістю початкової професійної підготовки. Сформовані у процесі вивчення економічних і математичних дисциплін знання, уміння та навички трансформуються у здатність аналізувати й узагальнювати, критично оцінювати, гнучко підходити до вирішення поставлених професійних завдань. Це обумовлює потребу зміщення акцентів професійної підготовки бакалаврів з економіки у бік формування у них аналітичної компетентності як складової професійної компетентності.

Зазначена проблема знайшла своє відображення у Законах України „Про освіту” (2017), „Про вищу освіту” (2014), „Про професійний розвиток працівників” (2012), Указі Президента України „Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 р.” (2013), Постанові Кабінету Міністрів України „Про затвердження Національної рамки кваліфікацій” (2011), „Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті” (2002), „Національній доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні” (2016), „Концепції розвитку економічної освіти в Україні” (2003), у концептуальних положеннях документів ЮНЕСКО й інших нормативно-правових актах.

Проблеми модернізації професійної підготовки майбутніх фахівців економічної галузі відбито в наукових працях вітчизняних і закордонних учених. У своїх роботах дослідники розглядають психолого-педагогічні засади й теоретичні моделі професійної підготовки фахівців економічної галузі в Україні (М. Артюшина, Н. Кошелєва, В. Стешенко, В. Стрельніков, Ю. Ткач та ін.); теоретичні основи підготовки майбутніх економістів (Г. Дутка, А. Колот, О. Набока, Л. Нічуговська, Л. Петльована та ін.); економічні основи модернізації вищої освіти (Л. Заглинська, Р. Костенко, О. Лукомська, О. Пащенко та ін.), наступності вищої економічної освіти (М. Левочко, О. Шпак та ін.).

Теоретичні питання та практичні аспекти фахової підготовки економістів розробляють В. Зінченко, Н. Іщук, О. Кареліна, К. Кірей, Т. Коваль, Г. Ковальчук, Т. Красікова, Л. Лебедик, І. Носач, Т. Поясок та ін. У працях учених докладно розглядається формування професійної компетентності фахівців економічного профілю (Н. Баловсяк, О. Гончарова, Л. Дибкова, В. Різник, О. Романовський, С. Хоцкіна та ін.).

Вітчизняними розробниками змісту ключових компетентностей особистості серед вагомих складників виділено аналітичні (Н. Бібік, І. Єрмакова, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко та ін.). Це спричинило наукові розвідки щодо: методологічних основ аналітичної діяльності (О. Кокоріна, І. Кузнецова, П. Конотопова, Ю. Сурміна, О. Яригіна та ін.); впровадження технологій інформаційної аналітики, інформаційно-аналітичної діяльності, аналітико-синтетичної обробки інформації (В. Варенко, Г. Власова, Г. Гордукалова, О. Кобєлєв, Н. Сляднєва та ін.); раціоналізації професійної діяльності (В. Арутюнов, М. Верніков, О. Веретюк, Л. Губерський, Л. Комаха, В. Кремень, О. Льовкіна, Є. Слуцький, В. Храмов та ін.).

Науковцями досліджено використання праксеологічного підходу у вирішенні окремих проблем галузі професійної освіти: праксеологічні основи педагогічної діяльності (І. Колєснікова); роль і місце праксеології у вирішенні проблем підвищення якості вищої освіти (Л. Рижко); можливості використання ідей праксеології в організації дослідної діяльності студентів з фізики (П. Самойленко, А. Семенова); особливості застосування праксеологічного підходу для формування здатності майбутнього фахівця до професійно-педагогічної самооцінки (О. Уточкіна); можливості праксеологічного підходу щодо вдосконалення підготовки фахівців у системі безперервної освіти (В. Федотова).

Водночас системний аналіз праць науковців виявив відсутність розв’язання проблеми формування й розвитку аналітичної компетентності майбутніх економістів з позицій праксеології як науки про людську діяльність крізь призму її ефективності.

Теоретичний аналіз наукових праць та практичного досвіду з підготовки бакалаврів з економіки дав змогу виокремити низку *суперечностей* між:

– соціальним запитом на економістів-практиків, здатних на основі якісної аналітичної діяльності ефективно вирішувати професійні завдання, та відсутністю праксеологічних засад у їхній професійній підготовці;

– специфікою аналітичної діяльності фахівців у галузі економіки, вимогою роботодавців до результатів такої діяльності та особливостями професійної підготовки бакалаврів з економіки у ЗВО, яка більшою мірою орієнтована на теоретичну й обчислювально-розрахункову, а не аналітичну діяльність;

– поширенням компетентнісних підходів у професійній освіті та відсутністю ефективних моделей розвитку аналітичної компетентності бакалаврів з економіки на засадах праксеологічного підходу.

Соціальна значущість проблеми розвитку аналітичної компетентності бакалаврів з економіки, її недостатня теоретична й практична розробленість, потреба вирішення виявлених суперечностей зумовили вибір теми дисертаційного дослідження **„Розвиток аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки на засадах праксеологічного підходу”**.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження проводилося у межах науково-дослідної роботи кафедри бізнес-економіки та адміністрування Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка: „Стратегічне управління соціально-економічними системами в умовах глобальних викликів” (державний реєстраційний номер 0117U004981).

Тему дослідження затверджено вченою радою Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (протокол № 12 від 20.06.2018 р.).

Об'єкт дослідження – процес професійної підготовки майбутніх бакалаврів з економіки.

Предмет дослідження – модель розвитку аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки на засадах праксеологічного підходу.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити ефективність моделі розвитку аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки на засадах праксеологічного підходу.

Відповідно до мети визначено такі **завдання**:

1. Виявити стан розробленості проблеми розвитку аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки, визначити теоретичні основи такого розвитку на основі праксеологічного підходу.

2. Визначити сутність і структуру аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки.

3. Розробити і теоретично обґрунтувати функціональну модель розвитку аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки на засадах праксеологічного підходу, розробити діагностичний інструментарій (критерії, показники, рівні) для визначення її ефективності.

4. Експериментально перевірити ефективність розробленої функціональної моделі розвитку аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки на засадах праксеологічного підходу.

Відповідно до визначених завдань застосовано такі **методи дослідження**: *теоретичні* – аналіз, синтез та систематизація наукових джерел з метою виявлення стану розробленості проблеми розвитку аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки на засадах праксеологічного підходу, систематизація й узагальнення з метою дослідження практичного досвіду розвитку аналітичної компетентності; термінологічний аналіз для визначення сутності і змісту ключових дефініцій дослідження; структурний аналіз для визначення компонентів, критеріїв, показників та рівнів розвитку аналітичної компетентності; педагогічне проєктування та моделювання з метою опису функціональної моделі розвитку аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки на засадах праксеологічного підходу; *емпіричні* – спостереження, анкетування з метою вивчення практичного досвіду професійної підготовки майбутніх фахівців з економіки у вітчизняних закладах вищої освіти на компетентнісних засадах; педагогічний експеримент (констатувальний та формувальний), педагогічний моніторинг, тестування для визначення рівнів розвитку аналітичної компетентності та експериментальної перевірки ефективності розробленої функціональної моделі розвитку аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки на засадах праксеологічного підходу; *статистичні* – методи описової статистики, критерій однорідності Пірсона з метою опрацювання результатів педагогічного експерименту та визначення вірогідності отриманих результатів.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

− *вперше* розроблено та теоретично обґрунтовано функціональну модель розвитку аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки на засадах праксеологічного підходу, яка базується на використанні комплексу методологічних принципів (системності, зв'язку теорії з практикою, активності, студентоцентризму, використання компетентнісних задач, динамічності, моделювання професійної діяльності) і передбачає залучення нетрадиційних методів (методи інтерактивного навчання, метод проєктів, метод кейсів, метод синектики, методи активізації пізнавальних мотивів, активні методи), засобів (компетентнісні задачі, матеріали мережі Інтернет, ситуативні інтерактивні завдання) і форм (тренінги, проблемні семінари, бінарні заняття та ін.), удосконалення навчально-методичного забезпечення фахових дисциплін і впровадження спецкурсу „Компетентнісні задачі економіки" та урахування педагогічних умов (стимулювання мотивації щодо аналітичної діяльності як способу професійного становлення; синтезоване застосування традиційних та інноваційних методів та форм організації професійної підготовки бакалаврів з економіки, що забезпечують реалізацію аналітичної діяльності; використання навчально-методичного забезпечення, адекватного до змісту аналітичної діяльності; опанування майбутніми бакалаврами з економіки аналітичним інструментарієм);

– *уточнено* змістові характеристики понять „аналітична діяльність"; „аналітична компетентність майбутніх бакалаврів з економіки", „розвиток аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки" (процес удосконалення індивідуальних характеристик мислення, який базується на сприйманні аналітичної діяльності як базової для професійної економічної діяльності й реалізується через вплив на мотивацію здійснювати аналітичну діяльність, розвиток знань з математики та фахових дисциплін, розвиток умінь виконувати аналітичну діяльність та здатність здійснювати рефлексію щодо неї); *схарактеризовано* структуру аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки у єдності мотиваційного, когнітивного, діяльнісного та рефлексивного компонентів; розроблено діагностичний інструментарій для оцінювання рівнів (початковий, шаблонний, продуктивний) розвитку аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки, критерії (ціннісний, знаннєвий, операційний, особистісний) та показники (критичність, глибина та широта, логічність, кмітливість, гнучкість, самостійність, креативність); *удосконалено* шляхи й засоби професійної підготовки майбутніх бакалаврів з економіки у закладах вищої освіти, що спрямовані на розвиток аналітичної компетентності на засадах праксеологічного підходу;

− *подальшого розвитку набули* наукові положення щодо застосування сучасних інтерактивних технологій у процесі професійної підготовки майбутніх бакалаврів з економіки у закладах вищої освіти.

Практичне значення отриманих результатів полягає в їх достатній готовності до впровадження в освітній процес професійної підготовки майбутніх бакалаврів з економіки для розвитку в них аналітичної компетентності, зокрема, розроблено навчальний посібник „Розвиток аналітичної компетентності студентів економічних спеціальностей" для супроводу спецкурсу „Компетентнісні задачі з економіки", до

якого розроблені й підтвердили свою ефективність дидактичні матеріали, а також навчально-методичні матеріали до дисциплін „Аналіз фінансової діяльності фірми”, „Стратегія розвитку підприємництва”, „Економіка”, „Економічна теорія”, „Регіональний менеджмент”.

Результати дослідження можуть бути використані науково-педагогічними працівниками для формування аналітичної компетентності фахівців економічних та інших спеціальностей, організації самостійної, індивідуальної роботи, при створенні методичних рекомендацій з професійно орієнтованих дисциплін, студентами у процесі підготовки науково-дослідних та кваліфікаційних робіт, наукових і творчих проєктів, а також у системі підвищення кваліфікації фахівців з економіки.

Основні положення та результати дослідження **упроваджено** в освітній процес Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (довідка № 2726/1 від 10.09.2019 р.), Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (довідка № 5 від 14.05.2019 р.), Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (довідка № 1265/15.03 від 06.11.2019 р.), Криворізького державного педагогічного університету (довідка № 09/1-647/3 від 07.11.2019 р.).

Особистий внесок здобувача в роботах, опублікованих у співавторстві, полягає у: обґрунтуванні значущості та методики використання компетентнісних задач для розвитку аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки [7]; узагальненні й систематизації актуальних наукових джерел щодо проблеми розвитку аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки [9].

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дисертаційного дослідження висвітлено й обговорено на науково-практичних конференціях, зокрема, *Міжнародних*: „Наукова діяльність як шлях формування професійних компетентностей майбутнього фахівця” (Суми, 2018, 2019); „Influence of scientific achievements in the education on the development of modern society” (Vilnius, Lithuania, 2019); „Пріоритетні напрямки вирішення актуальних проблем виховання і освіти” (Харків, 2019); „Пріоритетні напрями розвитку сучасних педагогічних та психологічних наук” (Одеса, 2019); *Усеукраїнських*: „Сучасні тенденції організаційно-методологічного забезпечення підготовки фахівців: проблеми та шляхи їх вирішення в умовах глобалізації та євроекономічної інтеграції” (Харків, 2019).

Матеріали дисертаційного дослідження доповідалися й обговорювалися на засіданнях наукової лабораторії „Академічна культура дослідника” і одержали позитивну оцінку кафедри бізнес-економіки та адміністрування Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (2017-2019 рр.).

Публікації. Основні наукові положення дисертаційного дослідження опубліковано в 13 наукових і навчально-методичних працях (із них 2 – у співавторстві): 1 навчальний посібник, 6 статей у фахових виданнях України, 1 стаття у періодичному науковому закордонному виданні, яке індексується наукометричною базою Index Coprnicus, 5 матеріалів апробаційного характеру.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (310 найменувань, із них 18 – іноземною мовою) та 13 додатків на

43 сторінках. Дисертація містить 39 таблиць та 10 рисунків. Загальний обсяг дисертації становить 280 сторінок, із них основного тексту – 190 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, сформульовано об'єкт, предмет, мету, визначено завдання, описано методи дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення роботи, особистий внесок здобувача, наведено відомості про апробацію та впровадження одержаних результатів; схарактеризовано структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі – **„Теоретичні засади розвитку аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки" –** висвітлено стан розробленості проблеми розвитку аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки, визначено теоретичні основи такого розвитку на основі праксеологічного підходу, описано сутність і структуру аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки.

Узагальнення й систематизація наукових джерел дали змогу встановити, що рівень економічної освіченості суспільства є вагомим чинником економічного прогресу країни, тому в умовах глобалізації та світової фінансово-економічної кризи особливого значення набуває розвинена аналітична діяльність майбутніх бакалаврів з економіки. Теоретичний аналіз дослідницьких позицій науковців (Т. Абрамов, С. Багаутдінов, Т. Вдовін, Т. Климова, В. Минкін, Є. Назначило, О. Найн, Г. Селевко, С. Шевченко та ін.) дає підстави вважати, що аналітична діяльність є поєднанням аналітичного та синтетичного руху думки, який здійснюється з метою виведення нових знань та формування нових дій на основі вірогідних умовиводів (дедукція) і правдоподібних висновків (індукція та аналогія). Тому під *аналітичною діяльністю* слід розуміти цілеспрямований процес, у результаті якого первинна інформація перетворюється у вторинну, якісно більш довершену, інформацію завдяки вмінням аналізувати, синтезувати, узагальнювати, систематизувати, порівнювати, прогнозувати та оцінювати (суб'єктивно та об'єктивно).

На підставі аналізу й узагальнення психолого-педагогічних джерел (В. Андрієнко, Дж. Брунер, Л. Виготський, В. Звонар, В. Курлов, М. Матюшкина, Ю. Мельничук, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн та ін.) встановлено, що індивідуально-психологічні характеристики мислення (логічність, кмітливість, швидкість розумового орієнтування, глибина, широта, гнучкість, самостійність, критичність), які формуються, у тому числі, у процесі професійної підготовки, активно впливають на якість аналітичної діяльності майбутнього фахівця і розвиток його професійної компетентності.

Систематизація й узагальнення наукових джерел (О. Біляковська, А. Малихін, Є. Проворова, П. Самойленко та ін.) дозволили осмислити аналітичну діяльність бакалаврів з економіки з позицій праксеології як системного знання про загальні принципи і способи організації раціональних, доцільних, успішних дій. Визначаючи особливості аналітичної діяльності бакалавра з економіки ми обираємо праксеологічний підхід, оскільки саме він надає можливості для розв'язання проблеми дослідження.

Праксеологічний підхід, прибічниками якого є В. Андрущенко, В. Арутюнов, М. Верніков, О. Веретюк, Л. Губерський, Л. Комаха, В. Кремень, О. Льовкіна, Є. Слуцький, В. Храмов та ін., сприймаємо як теоретичну основу для обґрунтування специфіки виконання раціональних та ефективних дій майбутнього економіста, які спираються на вміння будувати стратегії з урахуванням власного й чужого досвіду, вміння орієнтуватися у ситуаціях, де обмеженість вхідних даних вимагає ризику та аналізу досвіду власних і чужих помилок, вміння критично оцінювати обрані стратегії професійної діяльності тощо.

Термінологічний аналіз поняття „аналітична компетентність” та аналіз професійних завдань майбутніх бакалаврів з економіки обумовили сприйняття *аналітичної компетентності майбутнього бакалавра з економіки* не лише як важливої складової його професійної компетентності, а як професійно значущої інтегральної характеристики особистості, що поєднує індивідуальні характеристики мислення (логічність, кмітливість, глибина, широта, гнучкість, креативність, критичність) із здатністю до аналітичної діяльності у професійній сфері.

Розвиток аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки розуміємо як процес удосконалення їхніх індивідуальних характеристик мислення (логічність, кмітливість, глибина, широта, гнучкість, креативність, критичність), який базується на сприйманні аналітичної діяльності як базової для професійної економічної діяльності й реалізується через вплив на мотивацію здійснювати аналітичну діяльність, розвиток знань з математики та фахових дисциплін, розвиток умінь виконувати аналітичну діяльність та здатність здійснювати рефлексію щодо неї.

На основі структурного аналізу істотними компонентами аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки визначено: *мотиваційний* (цінності, інтереси, мотиви здійснення аналітичної діяльності, професійно значущі якості); *когнітивний* (теоретичні і технологічні знання); *діяльнісний* (аналітичні уміння, результати діяльності); *рефлексивний* компонент (самоаналіз, самоосвіта, самовдосконалення).

У другому розділі – **„Теоретичне обґрунтування й розробка функціональної моделі розвитку аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки на засадах праксеологічного підходу” –** теоретично обґрунтовано функціональну модель розвитку аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки на засадах праксеологічного підходу та розроблено діагностичний інструментарій для визначення її ефективності.

Поряд з праксеологічним підходом до методологічної основи розвитку аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки віднесено специфічні принципи системності, студентоцентризму, використання компетентнісних задач, динамічності, моделювання професійної діяльності.

Принцип *системності* дає змогу тлумачити розвиток аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки з позицій логіки синтезу, взаємопереходів і взаємозалучення усіх її компонентів. Принцип *студентоцентризму* зумовлює орієнтацію освітнього процесу на формування професійно важливих особистісних якостей у процесі професійної підготовки через врахування індивідуальних особливостей і потреб майбутніх бакалаврів з економіки.

Застосування принципу *використання компетентнісних задач* забезпечує розвиток у дії аналітичних знань, умінь та навичок, необхідних для успішного виконання професійної аналітичної діяльності фахівця з економіки. Забезпечення високого рівня розвитку аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки на основі принципу *динамічності* передбачає, що професійні рішення та дії визначаються не лише знаннями економічних закономірностей, сформованими вміннями і навичками, змістом і результатами аналітико-синтетичної діяльності, а й через розуміння власних психічних процесів, аналіз особливостей власного стилю роботи, власного Я. Змістом принципу *моделювання професійної діяльності* є обумовленість процесу розвитку аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки особливостями навчальної діяльності, детермінованістю мотиваційних чинників, наявністю мети, процедур та дій, їх реалізація відповідно до ланцюжка „поява потреби – виникнення мотиву – виконання дії”.

Завдяки теоретичним методам педагогічного проєктування та моделювання було ідеалізовано процес розвитку аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки на засадах праксеологічного підходу у вигляді функціональної моделі, яка містить мету, описує аналітичну компетентність у категоріях діяльності й мислення, включає перелік ефективних форм, методів і засобів, висвітлює педагогічні умови, а також характеризує критеріальну основу для визначення рівнів сформованості аналітичної компетентності й результат, який можна змінити, повернувшись до удосконалення змісту, форм, методів і засобів навчання (рис. 1).

Праксеологічний підхід передбачає виважену й цілеспрямовану підготовку до виконання аналітичної діяльності для того, щоб вона була результативною. Тому розвиток аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки має забезпечуватися вибором оптимального шляху втілення мети, а саме вдосконалення змісту, методів, форм та засобів розвитку аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки.

Розроблена функціональна модель передбачає реалізацію праксеологічного підходу через *вдосконалення навчально-методичного забезпечення* професійної підготовки для забезпечення можливості розвитку компонентів аналітичної компетентності через використання *форм* (ігрові технології, тренінги, інтерактивні форми занять (проблемна лекція, лекція-візуалізація, лекція-бесіда, лекція з помилками, проблемні семінари, самостійна робота), бінарні заняття), *методів* (методи інтерактивного навчання (акваріум, дерево рішень, мозковий штурм тощо), метод проєктів, метод кейсів, метод синектики, методи активізації пізнавальних мотивів, активні методи (створення ситуації успіху, баскет, інциденту, номінальних груп, бізнес-симуляція, сенкан)) й *засобів* (компетентнісні задачі, відео, фільми, матеріали мережі Інтернет, ситуативні інтерактивні завдання) навчання, що забезпечують розвиток аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки на засадах праксеологічного підходу.

На основі методів систематизації, узагальнення, проєктування та структурування обґрунтовано, що *педагогічними умовами* розвитку аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки на засадах праксеологічного підходу є: стимулювання мотивації щодо аналітичної діяльності як способу професійного становлення; синтезоване застосування традиційних та інноваційних

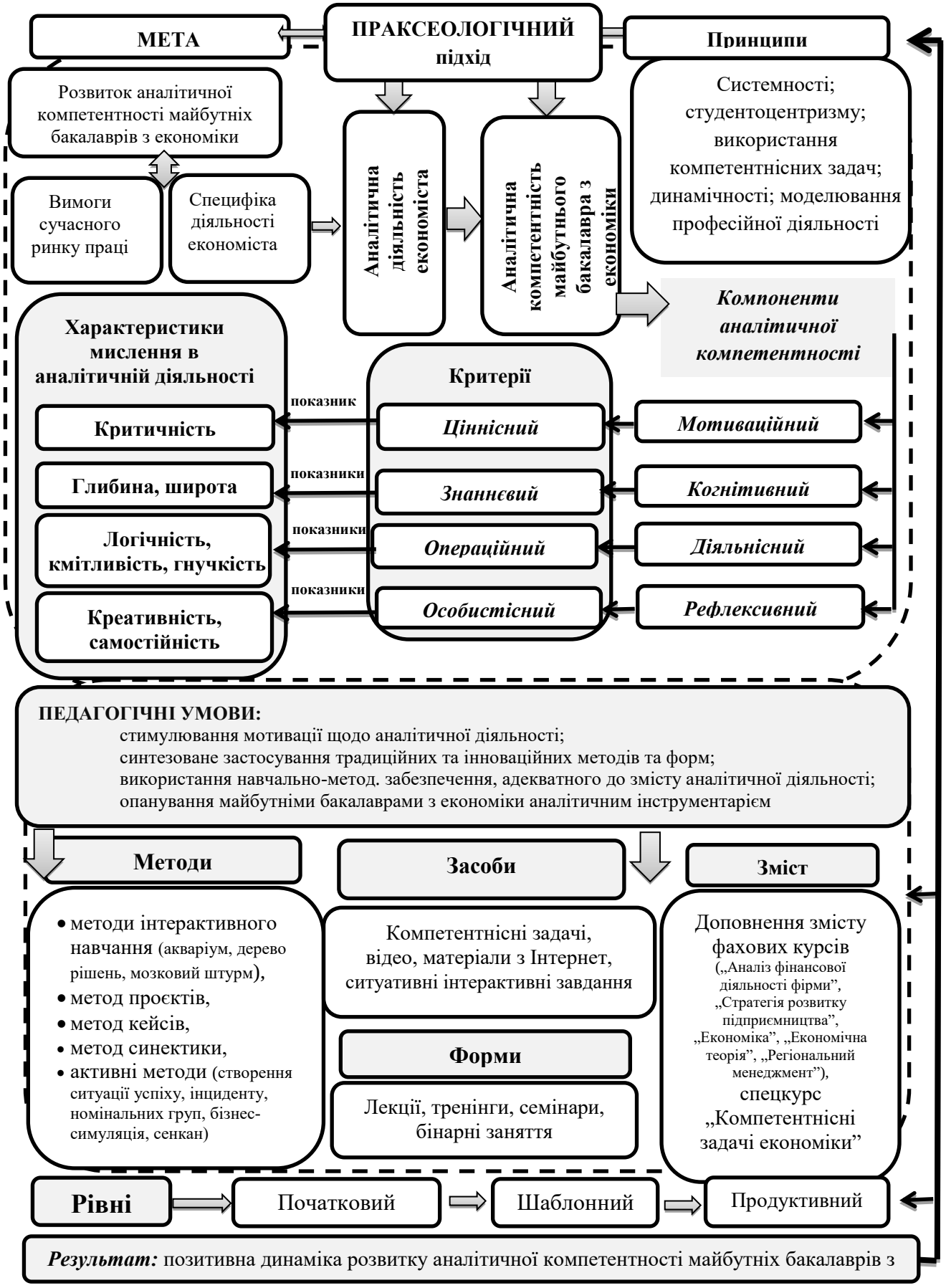

Рис. 1. Функціональна модель розвитку аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки на засадах праксеологічного підходу

методів та форм організації професійної підготовки бакалаврів з економіки, що забезпечують реалізацію аналітичної діяльності; використання навчально-методичного забезпечення, адекватного до змісту аналітичної діяльності; опанування майбутніми бакалаврами з економіки аналітичним інструментарієм.

Результатом впровадження функціональної моделі є позитивна динаміка розвитку аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки. Елементи моделі є взаємопов'язаними між собою та мають різний вияв динамічності, рівень значущості і методику формування, відображають комплекс методів і процесів, які покликані забезпечити розвиток аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки на засадах праксеологічного підходу.

На підставі структурного аналізу аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки було розроблено діагностичний інструментарій для визначення ефективності розробленої моделі. Так, для визначення сформованості мотиваційного компонента обрано *ціннісний* критерій з показником „критичність"; для когнітивного компонента – *знаннєвий* критерій з показниками „глибина та широта"; для діяльнісного компонента – *операційний* критерій з показниками „логічність", „кмітливість", „гнучкість"; для рефлексивного компонента – *особистісний* критерій з показниками „самостійність" і „креативність".

На основі розроблених критеріїв та відповідних ним показників було схарактеризовано рівні розвитку аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки: для *початкового* рівня розвитку аналітичної компетентності характерна інертність дій, що підкріплюється позицією „і так добре", безініціативність, робота під натиском та без зацікавленості; здатність до точкового аналізу, шаблонність мислення, низький рівень адаптації до професійної діяльності; для *шаблонного* рівня характерна позитивна налаштованість на економічну діяльність, знання в галузі економіки обмежені загальними фактами, бажання збагачувати досвід аналітичної діяльності нестійке, як і здатність долати труднощі, наявне прагнення до саморозвитку, ініціативність переважає після одержання позитивних оцінок щодо власної роботи, самоаналіз і самоконтроль ситуативні, стандартне мислення щодо методів розв'язання задач і спроможність самостійно приймати рішення в межах відпрацьованих алгоритмів; для *продуктивного* рівня розвитку аналітичної компетентності притаманні ініціативність, наполегливість, позитивне налаштування на аналітичну діяльність, вимогливість, бажання працювати, наявність ґрунтовних професійних знань та умінь їх використовувати, бажання постійно оцінювати власну роботу, аналізувати одержані результати, наявні творчість та оригінальність у розв'язанні професійних завдань, пошук нових та нестандартних методів, здатність обґрунтувати обрані аналітичні методи.

Для визначення рівнів розвитку аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки були розроблені та адаптовані відповідні методики: тест критичного мислення Л. Старки, комплексний опитувальник „Основи аналітичної діяльності економіста", тест на встановлення закономірностей О. В. Губенко, тест на кмітливість О. В. Яковенко, методики „Дослідження гнучкості мислення" та визначення впливу установки на результати вирішування проблем, опитувальник креативності Д. Джонсона.

У третьому розділі – **„Експериментальна перевірка моделі розвитку аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки на засадах праксеологічного підходу”** – експериментально перевірено ефективність розробленої функціональної моделі розвитку аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки на засадах праксеологічного підходу.

Педагогічний експеримент здійснювався упродовж 2015-2019 років і охоплював чотири етапи: підготовчий, констатувальний, формувальний та контрольний.

На першому, підготовчому, етапі (2015-2016 рр.) здійснено теоретичний аналіз досліджуваної проблеми, визначено теоретичні засади дослідження, об’єкт, предмет, мету і завдання дослідження, розроблено програму дослідження.

На *другому, констатувальному, етапі* (2016-2017 рр.) було теоретично обґрунтовано і розроблено модель розвитку аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки на засадах праксеологічного підходу, проведено констатувальний експеримент, у ході якого на основі визначених критеріїв та їх показників з’ясовано рівні розвитку аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки.

До експериментальної роботи було залучено 324 студенти – майбутні бакалаври з економіки, яких довільно поділили на дві групи: експериментальна група (ЕГ) – 161 особа (вони навчалися за розробленою моделлю), контрольна група (КГ) – 163 особи (вони навчалися за традиційною найбільш поширеною методикою).

На констатувальному етапі педагогічного експерименту за результатами статистичного аналізу було встановлено, що рівень розвитку аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки як ЕГ, так і КГ за обраними показниками у переважної більшості був початковим і шаблонним (див. табл.1). Це засвідчило необхідність у межах професійної підготовки майбутніх бакалаврів з економіки: поступово розширювати сфери аналітичної діяльності студентів, послідовно впроваджувати інноваційні форми навчання, які б стимулювали аналітичну діяльність; розвивати здатність усвідомлювати можливість помилки; тренувати мислення студентів шляхом прогнозування, висунення гіпотез щодо результатів виконання аналітичної діяльності, професійного спілкування; формувати вміння самостійно ставити нові завдання й розв’язувати їх; формувати здатність сприймати недоліки, усвідомлювати прогалини в аналітичних знаннях і навичках, формулювати гіпотези, перевіряти їх достовірність тощо.

З метою виявлення думки викладачів щодо сутності аналітичної компетентності та необхідності її розвитку у майбутніх бакалаврів з економіки було проведено їхнє анкетування (кількість респондентів – 21 особа). Виявлено, що 86,3% опитаних викладачів вважають за необхідне володіння аналітичною компетентністю майбутніми бакалаврами з економіки; 4,2% респондентів відповіли негативно; 9,5% – викладачам було важко відповісти на поставлене запитання. Узагальнення результатів анкетування викладачів на другому етапі експерименту засвідчило потребу формування й розвитку аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки на праксеологічних засадах, оскільки це орієнтує студентів на якісне та продуктивне виконання аналітичної діяльності шляхом оволодіння

прийомами її раціоналізації (прийомами оптимальної організації часу, раціональної роботи з навчальним матеріалом, використання ефективних методів запам'ятовування матеріалу тощо).

Таблиця 1

Порівняльні результати рівнів розвитку аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки

Рівні	Констатувальний етап		Контрольний етап		Динаміка	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Критичність мислення						
Початковий	46,45%	48,62%	46,99%	51,93%	-1,63%	-24,31%
Шаблонний	30,05%	29,28%	28,42%	49,70%	0,54%	3,31%
Продуктивний	23,50%	22,10%	24,60%	43,10%	1,10%	21,00%
Глибина і широта мислення						
Початковий	31,15%	29,83%	31,69%	8,84%	0,54%	-20,99%
Шаблонний	46,99%	48,62%	44,26%	52,49%	-2,73%	3,87%
Продуктивний	21,86%	21,55%	24,05%	38,67%	2,19%	17,12%
Логічність мислення						
Початковий	31,69%	32,60%	28,96%	3,87%	-2,73%	-28,73%
Шаблонний	48,63%	46,40%	46,44%	49,72%	-2,19%	3,32%
Продуктивний	19,68%	21,00%	24,60%	46,41%	4,92%	25,41%
Кмітливість						
Початковий	31,15%	30,39%	28,97%	3,87%	-2,18%	-26,52%
Шаблонний	47,54%	48,07%	46,99%	51,93%	-0,55%	3,86%
Продуктивний	21,31%	21,54%	24,04%	44,20%	2,73%	22,66%
Гнучкість мислення						
Початковий	40,25%	39,49%	39,60%	16,80%	-0,65%	-22,69%
Шаблонний	43,44%	44,15%	42,40%	46,20%	-1,04%	2,05%
Продуктивний	16,31%	16,36%	18,00%	37,00%	1,69%	20,64%
Самостійність мислення						
Початковий	53,07%	43,24%	46,15%	11,49%	-6,92%	-31,75%
Шаблонний	34,62%	44,59%	40,00%	54,73%	5,38%	10,14%
Продуктивний	12,31%	12,17%	13,85%	33,78%	1,54%	21,61%
Креативність мислення						
Початковий	49,69%	49,07%	37,42%	29,81%	-12,3%	-19,25%
Шаблонний	30,06%	31,68%	38,65%	39,75%	8,59%	8,07%
Продуктивний	20,25%	19,25%	23,93%	30,43%	3,68%	11,18%

Це обумовило розробку й експериментальне впровадження функціональної моделі розвитку аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки на праксеологічних засадах. Так, спираючись на провідні ідеї праксеології щодо раціональної побудови діяльності, у тому числі й аналітичної, нами було доповнено, а для окремих тем модернізовано зміст фахових дисциплін матеріалом аналітичної спрямованості, обрано методи, засоби і форми організації освітнього процесу.

На *третьому етапі* (2017-2019 рр.) проведено формувальний педагогічний експеримент, мета якого полягала у впровадженні функціональної моделі розвитку аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки на засадах праксеологічного підходу. На першому курсі особлива увага приділялася формуванню мотиваційного компоненту у межах вивчення дисциплін „Основи економічної науки”, „Економетрія”, „Економіка підприємства” та „Математика для економістів”, завдяки яким майбутні бакалаври з економіки усвідомлювали доцільність методів математики у розв’язанні професійних завдань: пошук розв’язків математичних задач сприяв формуванню вольових якостей особистості, мотивував на успіх. Паралельне викладання фундаментальних дисциплін „Історія економіки та економічної думки”, „Сучасна економічна політика України”, „Економіка світу” сприяли розвитку аналітичних знань, тобто забезпечили формування когнітивної складової аналітичної компетентності. У цей період надважливо було реалізувати першу педагогічну умову: стимулювання мотивації щодо аналітичної діяльності як способу професійного становлення. Її виконання стало можливим завдяки використанню засобів (відео, ситуативні інтерактивні завдання, матеріали з Інтернет) та активних методів навчання (створення ситуації успіху, бізнес-симуляції, сенкан). Не менш значущим на першому курсі було вивчення дисциплін „Вступ до фаху: основи професійної діяльності економіста” та „Основи бізнесу”, основними завданнями яких було формування у студентів уявлень про сучасний характер функціонування економічної сфери держави, про майбутні професійні завдання, які мають вирішуватися, про функціональні обов’язки фахівців на певних посадах, що моделювало майбутні професійні ролі та мотивувало на певний напрям економічної діяльності.

На другому році навчання опановування дисциплін професійно-практичного спрямування („Мікроекономіка”, „Економіко-математичні методи та моделі”, „Бухгалтерський облік”, „Фінанси”, „Моделі та структури даних”, „Фінансова математика”, „Макроекономіка”, „Регіональна економіка”, „Підприємництво”, „Методи й засоби інтелектуального аналізу даних” та ін.) покликане розвивати більшою мірою когнітивний та діяльнісний компоненти аналітичної компетентності. На цьому етапі підтвердили свою доцільність друга і третя педагогічні умови: синтезоване застосування традиційних та інноваційних методів та форм організації професійної підготовки бакалаврів з економіки, що забезпечують реалізацію аналітичної діяльності; використання навчально-методичного забезпечення, адекватного до змісту аналітичної діяльності.

Додатково нами розроблено спецкурс „Компетентнісні задачі з економіки”, який було зорієнтовано на формування у студентів цілісного сприйняття економічного простору, економічної та аналітичної освіченості, розвиток аналітичного мислення та вмінь приймати обґрунтовані рішення за результатами аналітичної діяльності.

На ІІІ курсі вивчення дисциплін („Правове регулювання господарської діяльності”, „Маркетинг”, „Державне регулювання економіки”, „Економічна кібернетика”, „Економетрика”, „Ризикологія”, „Економіка праці й соціально-трудові відносини”, „Гроші та кредит”, „Імітаційне моделювання економічних систем”, „Моніторинг ІТ-технологій”, „Інтернет-технології в бізнесі” та ін.) впливало на

розвиток у майбутніх бакалаврів з економіки здатності до системного мислення і критичного аналізу, що характеризує діяльнісний та рефлексивний компоненти. На цьому етапі важливим було обов'язкове опанування майбутніми бакалаврами з економіки аналітичним інструментарієм (четверта педагогічна умова) – методами аналізу даних, математичного моделювання, математичної статистики, кореляційного і регресійного аналізу.

На IV році навчання („Аналіз фінансової діяльності фірми", „Стратегія розвитку підприємництва", „Економіка", „Економічна теорія", „Регіональний менеджмент", „Дослідження операцій", „Моделі економічної динаміки", „Системи прийняття рішень", „Прикладні моделі економічних процесів" та проходження практики за профілем майбутньої професійної діяльності) рекомендовано було проводити інтегровані заняття із використанням інтерактивних методів навчання, методу кейсів і проектів, що посилювали розуміння студентами міжпредметних зв'язків та практичність застосування економічних знань у процесі здійснення майбутньої професійної діяльності, формували комплексне сприйняття навчального матеріалу та стимулювали креативний підхід, мотивували до навчальної діяльності.

Для організації аудиторної та самостійної роботи використовувались методи інтерактивного навчання (акваріум, дерево рішень, мозковий штурм тощо), метод проєктів («Виробнича спроможність кухні та пропускна спроможність торгівельного залу»), метод кейсів («Аналіз якості продукції»), метод синектики, методи активізації пізнавальних мотивів, активні методи (створення ситуації успіху, баскет, інциденту, номінальних груп, бізнес-симуляція «Управлінське рішення») та різні форми організації навчальної діяльності студентів (лекція-бесіда, лекція з помилками, проблемні лекції («Товарні запаси»), лекція-візуалізація «Методи й прийоми економічного аналізу»», семінарські заняття («Зайнятість, безробіття, інфляція»). Активізація навчальної діяльності забезпечувалась використанням мультимедійних технологій і засобів навчання (LearningApps, WordLearner, Kahoot).

На четвертому, *контрольному етапі* (2019 р.) оброблялися та порівнювалися експериментальні дані з метою з'ясування динаміки рівнів розвитку аналітичної компетентності. Завдяки одержаним емпіричним даним, які були піддані статистичному аналізу за критерієм однорідності χ^2 Пірсона, підтверджено, що реалізація функціональної моделі розвитку аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки на засадах праксеологічного підходу призвела до суттєвих статистично значущих змін рівнів її сформованості у студентів експериментальної групи (табл. 1). За аналізом результатів таблиці 1 стверджуємо, що в ЕГ значно збільшилася кількість студентів з продуктивним і шаблонним рівнями розвитку аналітичної компетентності проти початкового, що означає збільшення кількості майбутніх бакалаврів з економіки, які є ініціативними, наполегливими, позитивно налаштованими на аналітичну діяльність, які постійно оцінюють власну роботу, аналізують одержані результати, демонструють готовність до виконання професійних обов'язків та постійно прагнуть одержати нові знання та вміння з метою вдосконалення в цій сфері, які виявляють творчість та оригінальність у розв'язуванні професійних завдань, постійно перебувають у пошуках нових та нестандартних аналітичних методів та прийомів аналітичної діяльності, впевнено обґрунтовуючи й відстоюючи власні погляди.

Вважаємо, що зафіксована статистично значуща позитивна динаміка у ЕГ спричинена запровадженням функціональної моделі розвитку аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки на засадах праксеологічного підходу.

Узагальнення отриманих результатів підтвердило досягання мети дисертаційного дослідження, виконання його завдань.

ВИСНОВКИ

У дисертації запропоновано розв'язання наукової проблеми розвитку аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки на засадах праксеологічного підходу. Результати пошуку підтвердили провідні положення наукового задуму й дали підстави сформувати висновки відповідно до поставлених завдань.

1. Теоретичний аналіз наукових досліджень, узагальнення закордонного та вітчизняного досвіду довели, що формування та розвиток аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки є необхідністю сьогодення та однією з вимог сучасного ринку праці. Водночас проблема її формування й розвитку не вирішувалася з позицій праксеології як науки, що вивчає загальні принципи й способи організації раціональних, доцільних і успішних дій.

2. На підставі опрацювання сучасної науково-педагогічної літератури розкрито сутність, структуру та зміст категорії „аналітична компетентність майбутніх бакалаврів з економіки". Залучення праксеологічного підходу до визначення аналітичної компетентності з позицій раціональної організації аналітичної діяльності дає підстави тлумачити феномен „аналітична компетентність майбутніх бакалаврів з економіки" як професійно значущу інтегральну характеристику особистості, що поєднує у собі індивідуальні характеристики мислення (логічність, кмітливість, глибина, широта, гнучкість, креативність, критичність) зі здатністю до аналітичної діяльності у професійній сфері. При цьому аналітична діяльність є цілеспрямованим процесом, у результаті якого первинна інформація перетворюється у вторинну, якісно більш довершену інформацію, завдяки вмінням аналізувати, синтезувати, узагальнювати, систематизувати, порівнювати, прогнозувати та оцінювати. На підставі структурного аналізу феномену „аналітична компетентність" виокремлено та схарактеризовано його мотиваційний, когнітивний, діяльнісний і рефлексивний компоненти.

Розвиток аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки є процесом удосконалення їхніх індивідуальних характеристик, що ґрунтується на сприйманні аналітичної діяльності як базової для професійної діяльності і реалізується через вплив на мотивацію здійснювати аналітичну діяльність, розвиток знань і вмінь виконувати аналітичну діяльність та здатність здійснювати рефлексію щодо неї.

3. Ураховуючи та спираючись на теоретичні аспекти дослідження, обґрунтовано та розроблено функціональну модель розвитку аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки на засадах праксеологічного підходу, яка базується на використанні комплексу методологічних принципів (системності, зв'язку теорії з практикою, активності, студентоцентризму,

використання компетентнісних задач, динамічності, моделювання професійної діяльності) і передбачає вдосконалення змісту, залучення нетрадиційних форм (тренінги, проблемні семінари, бінарні заняття та ін.), методів інтерактивного навчання, проєктів, кейсів, синектики і засобів (компетентнісні задачі, матеріали мережі Інтернет, ситуативні інтерактивні завдання), що забезпечують розвиток аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки на засадах праксеологічного підходу.

Позитивний вплив на розвиток аналітичної компетентності в межах розробленої функціональної моделі здійснюють педагогічні умови: стимулювання мотивації щодо аналітичної діяльності як способу професійного становлення; синтезоване застосування традиційних та інноваційних методів та форм організації професійної підготовки бакалаврів з економіки, що забезпечують реалізацію аналітичної діяльності; використання навчально-методичного забезпечення, адекватного до змісту аналітичної діяльності; опанування майбутніми бакалаврами з економіки аналітичним інструментарієм.

Розроблено діагностичний інструментарій для оцінювання рівнів (початковий, шаблонний, продуктивний) розвитку аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки, який містить комплекс діагностичних методик, критерії (ціннісний, знаннєвий, операційний, особистісний) та показники (критичність, глибина та широта, логічність, кмітливість, гнучкість, самостійність, креативність).

4. Статистичний аналіз результатів експериментальної перевірки ефективності моделі розвитку аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки на засадах праксеологічного підходу на рівні значущості 0,05 підтвердив її ефективність: на основі критерію Пірсона було підтверджено істотні позитивні зрушення між рівнями розвитку аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки контрольної та експериментальної груп.

У студентів експериментальної групи спостерігалася позитивна динаміка за показником „Критичність” на продуктивному (на 7,21%) та шаблонному (3,3%) рівнях. Зафіксовано, що кількість студентів із продуктивним рівнем розвитку аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки на формувальному етапі експерименту в ЕГ зросла на 17,12%, з шаблонним рівнем – на 3,87% внаслідок зменшення кількості студентів з початковим рівнем на 20,99%. За показниками операційного критерію „Логічність”, „Кмітливість” та „Гнучкість” також маємо, що кількість студентів ЕГ із продуктивним рівнем розвитку аналітичної компетентності зросла на 25,41%, 22,66% та 20,64% відповідно. Зафіксовано зростання за показником „Самостійність” особистісного критерію – кількість студентів із продуктивним рівнем розвитку аналітичної компетентності в ЕГ зросла на 21,61%, а за показником „Креативність” – на 11,18%.

Здійснене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми розвитку аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки. Перспективи для подальших досліджень вбачаємо у вивченні проблеми розвитку аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів у процесі виробничої практики, в умовах магістратури, під час неформального та інформального навчання, із залученням технологій e-learning та m-learning.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Навчально-методичний посібник:

1. **Штика Ю. М.** Розвиток аналітичної компетентності студентів економічних спеціальностей: навчально-методичний посібник. Суми, 2019. 84 с.

Статті в наукових фахових виданнях України, зокрема, які включені до міжнародних наукометричних баз:

2. **Штика Ю. М.** Основні принципи навчання, спрямованого на розвиток аналітичної компетентності студентів економічних спеціальностей. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. Збірник наукових праць. 2018. №6 (92). С. 102-114 *(Index Copernicus)*
3. **Штика Ю. М.** Особливості формування аналітичної компетентності у студентів економічних спеціальностей. *Фізико-математична освіта*. 2019. Випуск 1(19). С. 210-214. *(Index Copernicus)*
4. **Штика Ю. М.** Розвиток аналітичної компетентності фахівців економічних спеціальностей : результати експериментальної підготовки. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки*. 2019. № 1 (16). С. 408-419.
5. **Штика Ю. М.** Методологічні підходи до формування аналітичної компетентності майбутніх фахівців економічних спеціальностей. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2019. № 63. Т. 2. С. 216-219.
6. **Штика Ю. М.** Форми організації навчання студентів економічних спеціальностей, на спрямовані на розвиток аналітичної компетентності. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи.* 2019. № 69. С. 285-289.
7. **Штика Ю. М.,** Чкана Я.О. Компетентнісні задачі як засіб розвитку аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів економічних спеціальностей. *Інноваційна педагогіка*. 2019. № 15. С. 171-174.

Стаття у закордонному науковому виданні:

8. **Штика Ю. М.** Дослідження проблеми розвитку аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки. *Science and education a new dimension : Pedagogy and Psychology*. 2019. III (36). Issue 74. P. 69-74.

Статті в інших виданнях, матеріали конференцій:

9. **Штика Ю. М.**, Лінник С. О., Шишенко І. В. Проблема формування аналітичної компетентності у майбутніх магістрів економічних спеціальностей педагогічних університетів. *Influence of scientific achievements in the education on the development of modern society:* materials of the International Scientific and Practical Conference (Vilnius, Lithuania, April 26-27, 2019). Vilnius : Baltija Publishing, 2019. P. 88-90.
10. **Штика Ю. М.** Аналітична компетентність студентів економічних спеціальностей як складова їх професійної компетентності. *Пріоритетні напрямки вирішення актуальних проблем виховання і освіти* : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 26-27 липня 2019 р.). Харків : Східноукраїнська організація „Центр педагогічних досліджень”, 2019. С. 89-91.

11. Штика Ю. М. До питання розвитку аналітичної компетентності студентів економічних спеціальностей. *Пріоритетні напрями розвитку сучасних педагогічних та психологічних наук* : збірник наукових робіт учасників Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 9-10 серпня 2019 р.). Одеса : ГО „Південна фундація педагогіки”, 2019. С. 115-118.

12. Штика Ю. М. Фактори формування аналітичної компетентності майбутніх фахівців економічної галузі. *Сучасні тенденції організаційно-методологічного забезпечення підготовки фахівців: проблеми та шляхи їх вирішення в умовах глобалізації та євроекономічної інтеграції* : матеріали Всеукраїнської науково-методичної Інтернет-конференції (м. Харків, 18 листопада 2019 р.). Харків, 2019. С. 29-33.

13. Штика Ю. М. Спеціалізовані математичні знання фахівців економічних спеціальностей як умова розвитку аналітичної компетентності майбутніх фахівців економічної галузі. *Наукова діяльність як шлях формування професійних компетентностей* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Суми, 5-6 грудня 2019 року). Суми, 2019. С. 94-96.

АНОТАЦІЇ

Штика Ю.М. Розвиток аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки на засадах праксеологічного підходу. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Державний вищий навчальний заклад „Донбаський державний педагогічний університет”. – Слов’янськ, 2020.

У дисертації подано теоретичне узагальнення та практичне обґрунтування функціональної моделі розвитку аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки на засадах праксеологічного підходу, яка ґрунтується на комплексі методологічних принципів (системності, студентоцентризму, використання компетентнісних задач, динамічності, моделювання професійної діяльності) і передбачає вдосконалення навчально-методичного забезпечення професійної підготовки, використання нетрадиційних форм (ігрові, тренінги, інтерактивні й бінарні), методів (акваріум, дерево рішень, мозковий штурм, метод кейсів, синектики, створення ситуації успіху, баскет, інциденту, номінальних груп, бізнес-симуляція, сенкан) і засобів (компетентнісні задачі, відео, матеріали мережі Інтернет, ситуативні інтерактивні завдання) та урахування педагогічних умов (стимулювання мотивації щодо аналітичної діяльності як способу професійного становлення; синтезоване застосування традиційних та інноваційних методів та форм організації професійної підготовки бакалаврів з економіки, що забезпечують реалізацію аналітичної діяльності; використання навчально-методичного забезпечення, адекватного до змісту аналітичної діяльності; опанування майбутніми бакалаврами з економіки аналітичним інструментарієм).

Ключові слова: аналітична компетентність, розвиток аналітичної компетентності, бакалаври з економіки, праксеологічний підхід, професійна підготовка.

Штыка Ю.М. Развитие аналитической компетентности будущих бакалавров экономики на основе праксеологического подхода. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Государственное высшее учебное заведение „Донбасский государственный педагогический университет”. – Славянск, 2020.

В диссертации теоретически обосновано и практически подтверждена эффективность функциональной модели развития аналитической компетентности будущих бакалавров экономики на основе праксеологического подхода, которая основывается на комплексе методологических принципов (системности, студентоцентризма, использования компетентностных задач, динамичности, моделирования профессиональной деятельности) и предусматривает совершенствование содержания, использования нетрадиционных форм (игровые, тренинги, интерактивные и бинарные), методов (аквариум, дерево решений, мозговой штурм, метод кейсов, синектики, создание ситуации успеха, баскет, инцидента, номинальных групп, бизнес-симуляция, сенкан), средств (компетентностные задачи, материалы Интернет и т.п.) и учета педагогических условий (стимулирование мотивации к аналитической деятельности; синтезированный выбор форм и методов, обеспечивающих реализацию аналитической деятельности, использование учебно-методического обеспечения для сопровождения аналитической деятельности; овладение будущими бакалаврами экономики аналитическим инструментарием).

Ключевые слова: аналитическая компетентность, развитие аналитической компетентности, бакалавры экономики, праксеологический подход, профессиональная подготовка.

Shtyka Yu.M. Development of analytical competence of future bachelors in economics on the basis of a praxeological approach.– Qualification scientific work published in manuscript form.

The thesis for the degree of Candidate of Pedagogical Sciences (Doctor of Philosophy), in specialty 13.00.04 – Theory and Methods of Vocational Training. – State Higher Educational Establishment „Donbas State Pedagogical University”. – Sloviansk, 2020.

The dissertation proposes the solution of scientific problem of development of analytical competence of future bachelors in economics.

The analytical competence of future bachelors in economics is a professionally significant integral personal characteristic that combines individual characteristics of thinking (logic, ingenuity, depth, breadth, flexibility, creativity, criticality) with the capacity for analytical activity in the professional sphere. The development of analytical competence of future bachelors in economics is interpreted as the process of improving their individual characteristics of thinking (logic, ingenuity, depth, breadth, flexibility, creativity, criticality), professional economic activity and is implemented through the impact on the motivation to carry out analytical activities, the development of knowledge

in mathematics and professional disciplines, development of skills to perform analytical activities and ability to perform reflexes about it.

As structural components of the analytical competence of future bachelors in economics, a motivational component (values, interests, motives, professionally significant qualities) is distinguished; cognitive component (analytical knowledge); activity component (analytical skills, performance); reflexive component (self-examination, self-education, self-improvement). Criteria for the development of analytical competence include valuable (indicator: critical thinking), knowledgeable (indicators: depth and breadth of thinking), operational (indicators: logical thinking, smartness, flexibility of thinking), personal (indicators: independence of thinking, creativity).

This paper presents the author's model of development of analytical competence of future bachelors in economics on the basis of praxeological approach. The principles of development of analytical competence of future bachelors in economics are connected with the praxeological paradigm of education. Systematic principle allows to interpret the development of analytical competence of future bachelors in economics from the standpoint of synthesis logic, transitions and interconnection of all its components. The principle of student-centricity determines the orientation of the educational process to the formation of professionally important personal qualities in the process of vocational training, taking into account the individual characteristics and needs of future bachelors in economics. The application of the principle of the use of competency tasks ensures the development of analytical knowledge, skills and skills necessary for the successful performance of professional analytical activities of an expert in economics.

It is shown that the peculiarities of development of analytical competence are conditioned by the use of a set of general didactic principles (connection of theory with practice, individualization, activity, systematic development of basic types of thinking, clarity) and contributed to: providing motivation for analytical activity as a way of professional formation; the appropriate choice of forms and methods for the implementation of analytical activities; introduction of educational and methodological support adequate to the content of analytical activity; mastering future bachelors in economics with analytical tools.

The developed model envisages the implementation of a praxeological approach by improving the educational and methodological support of vocational training at each stage to allow for the development of components of analytical competence and through the use of forms (problematic lecture, lecture-visualization, problematic seminars, binary classes), methods of interactive learning, method of projects, method of cases, methods of activation of cognitive motives and means (competent tasks materials of the Internet, situational interactive assignments) trainings that provide the development of analytical competence of future bachelors in economics on the basis of a praxeological approach.

The results of an experimental test of the effectiveness of the model of analytical competence of future bachelors in economics on the basis of a praxeological approach at a significance level of 0.05 confirmed its effectiveness: on the basis of the Pearson criterion, significant positive shifts between the levels of analytical competence of future bachelors in experimental economics were confirmed.

Keywords: analytical competence, development of analytical competence, bachelors in economics, praxeological approach, vocational training.